

Archeologische prospectie met ingreep in de
bodem
Evergem-Guldensporenlaan
'Hoge Wal'

Titel

Archeologische prospectie met ingreep in de bodem, Evergem-Guldensporenlaan 'Hoge Wal'

Auteur

Olivier Van Remoorter

Opdrachtgever

Autonoom Gemeentebedrijf Evergem

Projectnummer

2016-576

Plaats en datum

Gent, december 2016

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 339

ISSN 2033-6896

Inhoud

1	Inleiding	1
2	Bureauonderzoek	3
2.1	Landschappelijke en bodemkundige situering.....	3
2.1.1	<i>Topografische situering</i>	3
2.1.2	<i>Geologie en landschap</i>	5
2.1.3	<i>Bodem</i>	7
2.2	Historiek en cartografische bronnen.....	8
2.2.1	<i>Historiek</i>	8
2.2.2	<i>Cartografische bronnen</i>	11
2.3	Archeologische data:Centrale Archeologische Inventaris.....	13
2.4	Archeologische verwachting	14
3	Methode	15
4	Resultaten	19
4.1	Bodem	19
4.2	Spoorbeschrijving en interpretatie	21
4.2.1	<i>Algemeen</i>	21
4.2.2	<i>Beschrijving en interpretatie van de sporen en structuren</i>	21
5	Besluit	24
5.1	Algemeen.....	24
5.2	Beantwoording onderzoeksvragen	24
5.3	Advies	25
6	Bibliografie	27
7	Lijst met figuren	28
8	Bijlagen	29
8.1	Lijsten	29
8.1.1	<i>Sporenlijst</i>	29
8.1.2	<i>Fotolijst</i>	29
8.1.3	<i>Vondstenlijst</i>	29
8.2	Kaartmateriaal: Overzichtsplan.....	29
8.3	Digitale versie van het rapport, de bijlagen en het fotomateriaal.....	29

Technische fiche

Naam site:	Evergem-Guldensporenlaan
Onderzoek:	Archeologische prospectie met ingreep in de bodem
Ligging:	9940 Evergem, Guldensporenlaan
Kadaster:	Evergem, Afdeling 4, Sectie D, Percelen: 233B, 233D, 233E, en 234A.
Coördinaten:	X: 105975.3 Y: 207037.6 (noordoosten van het terrein) X: 105917.6 Y: 207034.8 (noordwesten van het terrein) X: 105974.9 Y: 206973.1 (zuidoosten van het terrein) X: 105931.3 Y: 206958.4 (zuidwesten van het terrein)
Opdrachtgever:	Autonoom Gemeentebedrijf Evergem
Uitvoerder:	BAAC Vlaanderen bvba
Projectcode BAAC:	2016-576
Projectleiding:	Olivier Van Remoorter
Vergunningsnummer:	2016-368
Naam aanvrager:	Olivier Van Remoorter
Terreinwerk:	Olivier Van Remoorter & Charlotte Verhaeghe
Verwerking:	Olivier Van Remoorter & Charlotte Verhaeghe
Trajectbegeleiding:	Stani Vandecatsye (Agentschap Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen)
Bewaarplaats archief:	BAAC Vlaanderen bvba (tijdelijk)
Grootte projectgebied:	ca. 4000 m ²
Grootte onderzochte oppervlakte:	circa 236 m ²
Termijn:	Veldwerk: 1 dag
Reden van de ingreep:	Binnen het onderzoeksgebied wordt een nieuw bouwvolume opgericht
Bijzondere voorwaarden:	Opgesteld door het Agentschap Onroerend Erfgoed,
Archeologische verwachting:	Gelet op de ligging van het onderzoeksgebied net naast een van de best bewaarde mottekastelen van Vlaanderen en net ten zuiden van de dorpskern lijkt de kans groot dat hier archeologische sporen in de bodem bewaard zijn.
Wetenschappelijke vraagstelling:	De vraagstelling van het onderzoek, geformuleerd in de Bijzondere Voorwaarden, is gericht op de registratie van de nederzettingssite. Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden: <ul style="list-style-type: none"> - Welke bodemopbouw is tijdens het vooronderzoek vastgesteld? Is deze bodemopbouw over het hele terrein gelijkaardig of zijn er lokale verschillen? Op basis van welke bodemvormende factoren en/of processen kunnen de lokale bodemgenese en in voorkomend geval lokale variaties verklaard worden? Welke impact hebben

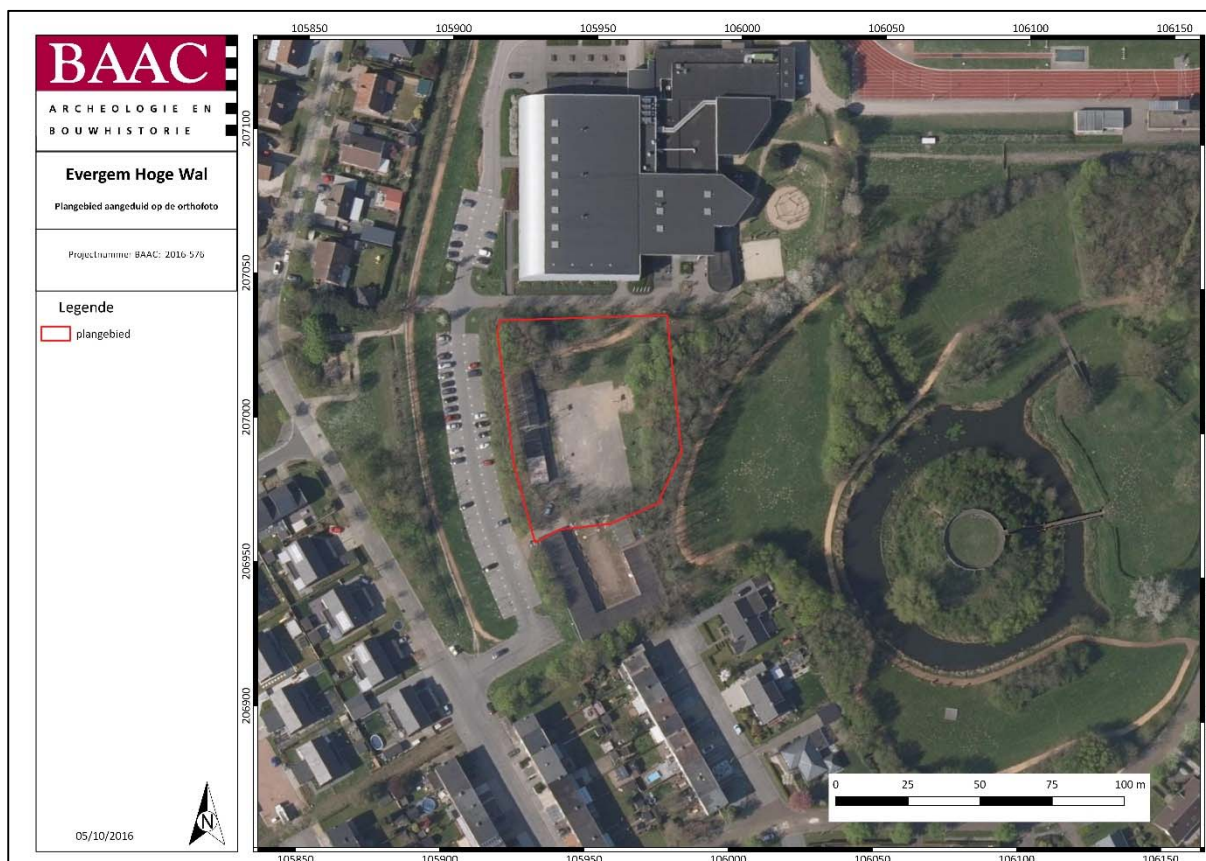
- bodemvormende factoren en/of processen gehad op het bewaringspotentieel en de bewaringstoestand van archeologisch erfgoed?
- Zijn er in de poefsleuven of de kijkvensters sporen vastgesteld? Zijn de sporen natuurlijk en/of antropogeen en wat is hun bewaringstoestand?
  - In het geval er relevante archeologische structuren of vondstconcentraties aanwezig zijn:
    1. Welke uitspraken kunnen op basis van vondstmateriaal (typologie), oversnijdingen en /of vulling gedaan worden over de datering en de onderlinge fasering van de aangetroffen sporen?
    2. Kunnen er op basis van de aard van de contexten en/of het vondstmateriaal uitspraken gedaan worden over het type vindplaats (bewoning, funerair, religieus, artisanaal,...)? kunnen er na het vooronderzoek reeds specifieke sporen of sporenclusters gedetermineerd en/of verwacht worden (plattegronden, enclos, graven, steenbouw, waterputten, haarden, ...) en in welke densiteit? Kunnen de sporen of sporenclusters geassocieerd worden met de nabijgelegen motte?
  - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones met archeologische resten?
  - Welke impact hebben de geplande werken op het archeologisch bodemarchief? Kan het principe van behoud in situ op vindplaatsniveau nagestreefd worden (op korte en op middellange termijn)? Zoja, welke maatregelen moeten genomen worden om aan het behoudsprincipe te voldoen?
  - Indien behoud in situ van archeologisch erfgoed onmogelijk of onwenselijk blijkt in het kader van de geplande doelstellingen, welk(e) de(e)l(en) van het terrein dienen voorafgaand opgegraven te worden om een ongedocumenteerde vernieling van archeologisch erfgoed te vermijden? Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?
  - Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van de archeologische vindplaats op regionaal en op Vlaams niveau? In hoeverre zijn gelijkaardige vindplaatsen gekend en gedocumenteerd? Welke sitespecifieke onderzoeksvragen kunnen geformuleerd worden bij een vervolgonderzoek?
  - Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
  - Welke rudimentaire inschatting kan er gemaakt worden van de tijdsduur van een vervolgonderzoek? Welke personeelsbezetting, personeelskwalificaties en (specialistische) begeleiding zijn hierbij aangewezen?

Resultaten:

Het terrein bleek in een recent verleden zwaar verstoord/vergraven te zijn geweest. Er werden enkele niet-relevante sporen aangetroffen, voornamelijk greppels en een gracht. BAAC Vlaanderen bvba adviseert op basis van deze gegevens geen vervolgonderzoek.

1 Inleiding

Naar aanleiding van de bouw van een nieuwbouw voor buitenschoolse kinderopvang binnen het onderzoeksgebied en de ligging naast de best bewaarde castrale motte in Vlaanderen werd door het Agentschap Onroerend Erfgoed een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem geadviseerd.

Figuur 1: Situering onderzoeksgebied op orthofoto.¹ De castrale motte 'Hoge Wal' is rechts op de foto duidelijk zichtbaar.

In het kader van het 'archeologiedecreet' (decreet van de Vlaamse Regering 30 juni 1993, houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium, inclusief de latere wijzigingen) en het uitvoeringsbesluit van de Vlaamse Regering van 20 april 1994, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist, in samenspraak met de Dienst Stadsarcheologie Gent, eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de verkaveling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Onderdeel van de prospectie is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek.

Het onderzoek werd uitgevoerd op 17 oktober 2016. Projectverantwoordelijke was Olivier Van Remoorter, Charlotte Verhaeghe werkte mee aan het onderzoek. Contactpersoon bij de bevoegde overheid, het Agentschap Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, was Stani Vandecatsye. Contactpersoon bij de opdrachtgever (Autonoom Gemeentebedrijf Evergem) was Evy Moens.

¹ Geopunt Vlaanderen 2016.

Na dit inleidende hoofdstuk volgt een beknopt bureauonderzoek, met de gekende bodemkundige en archeologische gegevens betreffende het onderzoeksgebied en haar omgeving, aangevuld met een samenvatting van het vooronderzoek. Vervolgens wordt de toegepaste methode toegelicht. Daarna worden de resultaten van de archeologische opgraving gepresenteerd. Hieruit volgen een synthese en interpretatie van de occupatiegeschiedenis van het onderzoeksterrein.

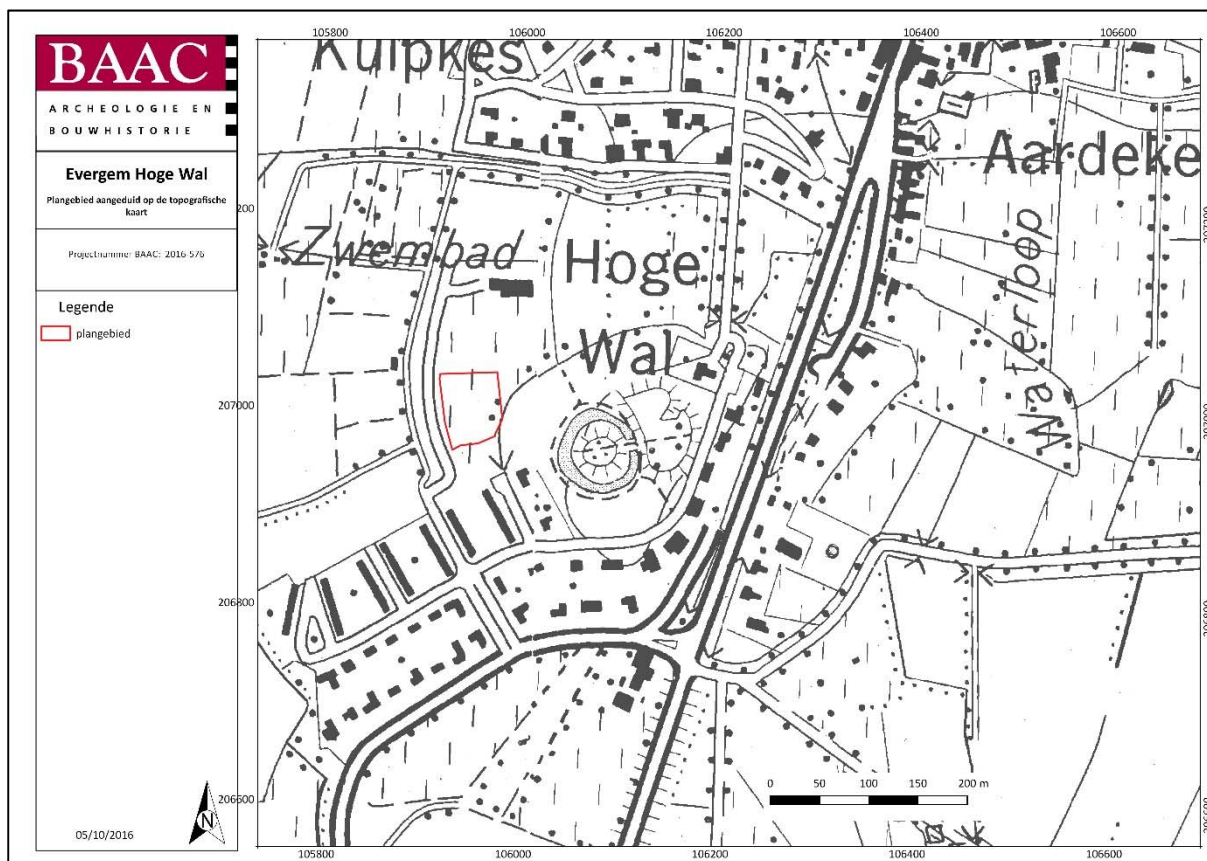
2 Bureauonderzoek

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie en archeologie met betrekking tot de onderzoekslocatie en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

2.1 Landschappelijke en bodemkundige situering

2.1.1 Topografische situering

Het circa 4000 m² groot onderzoeksgebied is gelegen ten zuid/zuidwesten van de dorpskern van Ertvelde. Het terrein bevindt zich langsheen de Guldensporenlaan, net ten zuiden van de huidige sporthal. Ertvelde zelf is een klein dorp op de grens tussen het Gentse Houtland en het Meetjesland, in de Gentse Kanaalzone.² In het oosten ligt het terrein langs de groenzone die rondom de oude castrale motte ligt. In het noorden en zuiden wordt het terrein door bebouwing ingesloten. In het westen grenst het terrein aan de Guldensporenlaan.

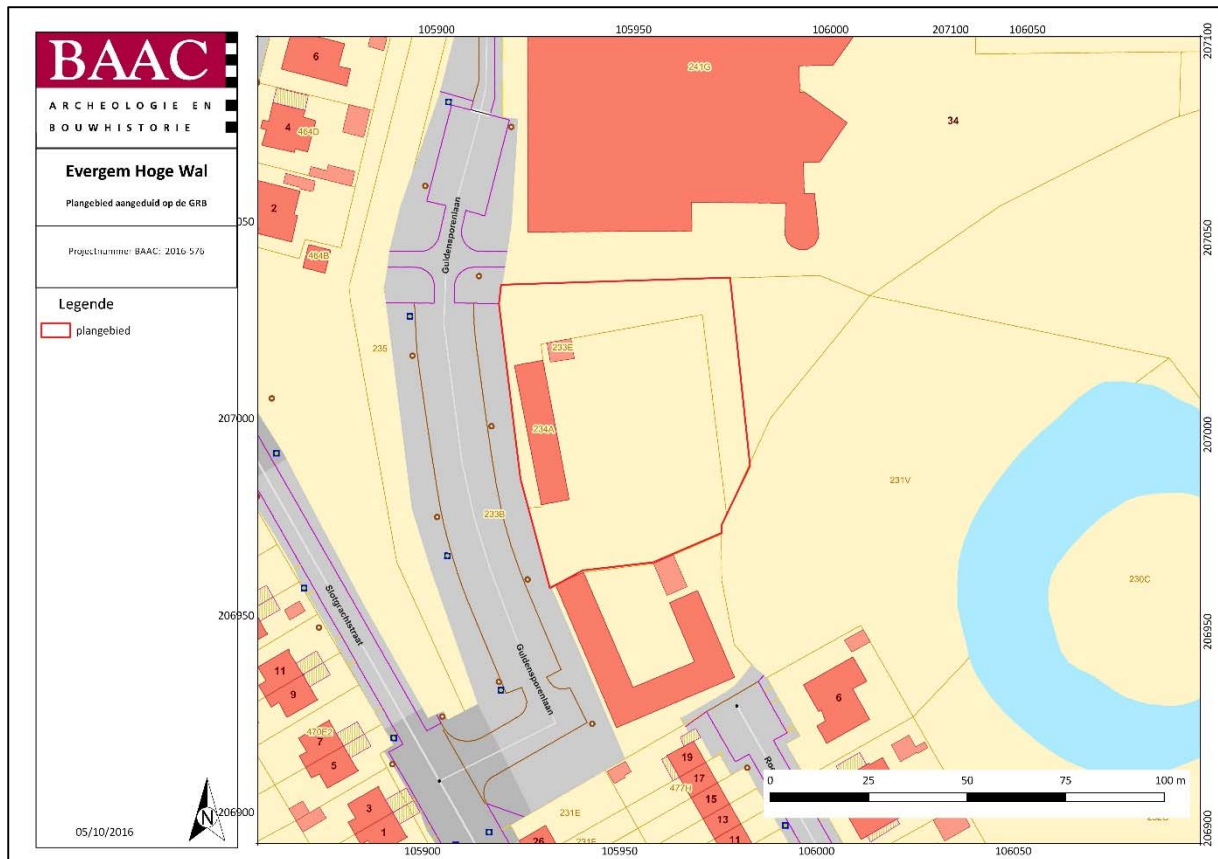

Figuur 2: Situering onderzoeksgebied op de topografische kaart.³

² Vandeputte (ed.) 2008, 131.

³ Geopunt Vlaanderen 2016.

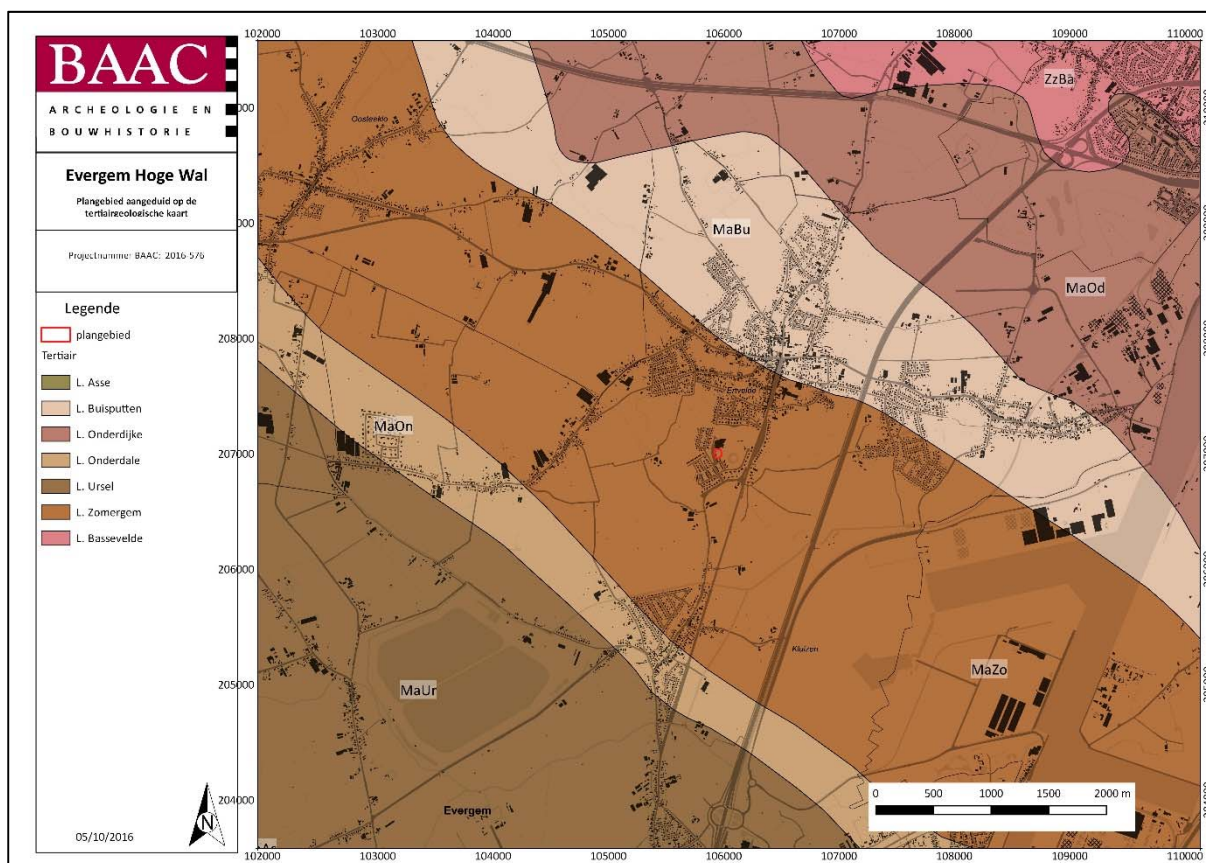
Figuur 3: Situering onderzoeksgebied op de kadasterkaart.⁴

Zowel op de orthofoto (zie ook Figuur 1) als op de topografische kaart en de kadasterkaart is duidelijk te zien dat binnen het onderzoeksgebied twee bouwstructuren aanwezig zijn. Dit zijn containerklassen voor de buitenschoolse kinderopvang en speelpleinwerking. Daarnaast is ook een basketbalveld aanwezig. De containerklassen dienden nog bewaard te blijven, het basketbalveld kon wel uitgebroken worden. Ook was het terrein sterk bebost, waardoor een gedeelte niet onderzocht kon worden.

⁴ Geopunt Vlaanderen 2016.

2.1.2 Geologie en landschap

Op basis van de *Databank Ondergrond Vlaanderen*⁵ wordt binnen het onderzoeksgebied het tertiair substraat gevormd door de formatie van Maldegem meer bepaald door het lid van Zomergem (*MaZo*) (Figuur 4), dat bestaat uit grijsblauwe klei.⁶ Dit is het enige tertiaire substraat dat binnen het onderzoeksgebied zou voorkomen. Ten noorden van het onderzoeksgebied komt het lid van Buisputten (*MaBu*) voor dat bestaat uit een donkergrijs fijn zand dat glauconiet- en glimmerhoudend is. Ten zuiden van het onderzoeksgebied komt het lid van Onderdale (*MaOn*) voor. Dit lid bestaat uit een donkergrijs tot grijsgroen fijn zand dat pryrietconcreties kan bevatten en dat ook glauconiet- en glimmerhoudend is.⁷

Figuur 4: Situering onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart.⁸

Volgens de quartairgeologische kaart komen in het onderzoeksgebied getijdeafzettingen (estuariene en mariene) van het Emiaan afgedekt door fluviatiele afzettingen van het Weichsliaan (Laat-Pleistoceen) die op hun beurt afgedekt zijn en/of hellingsafzettingen van het Quartair en/of door eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) voor.⁹ Deze laatste werden mogelijk afgezet tijdens het vroeg-Holoceen. In het noordelijke en centraal gedeelte van Vlaanderen bestaat dit uit zand tot zandleem (13).

In de ruime omgeving van het onderzoeksgebied komen ook dezelfde lagen voor die soms bedekt zijn met fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardi-Glaciaal. (13a).¹⁰

⁵ DOV Vlaanderen 2016.

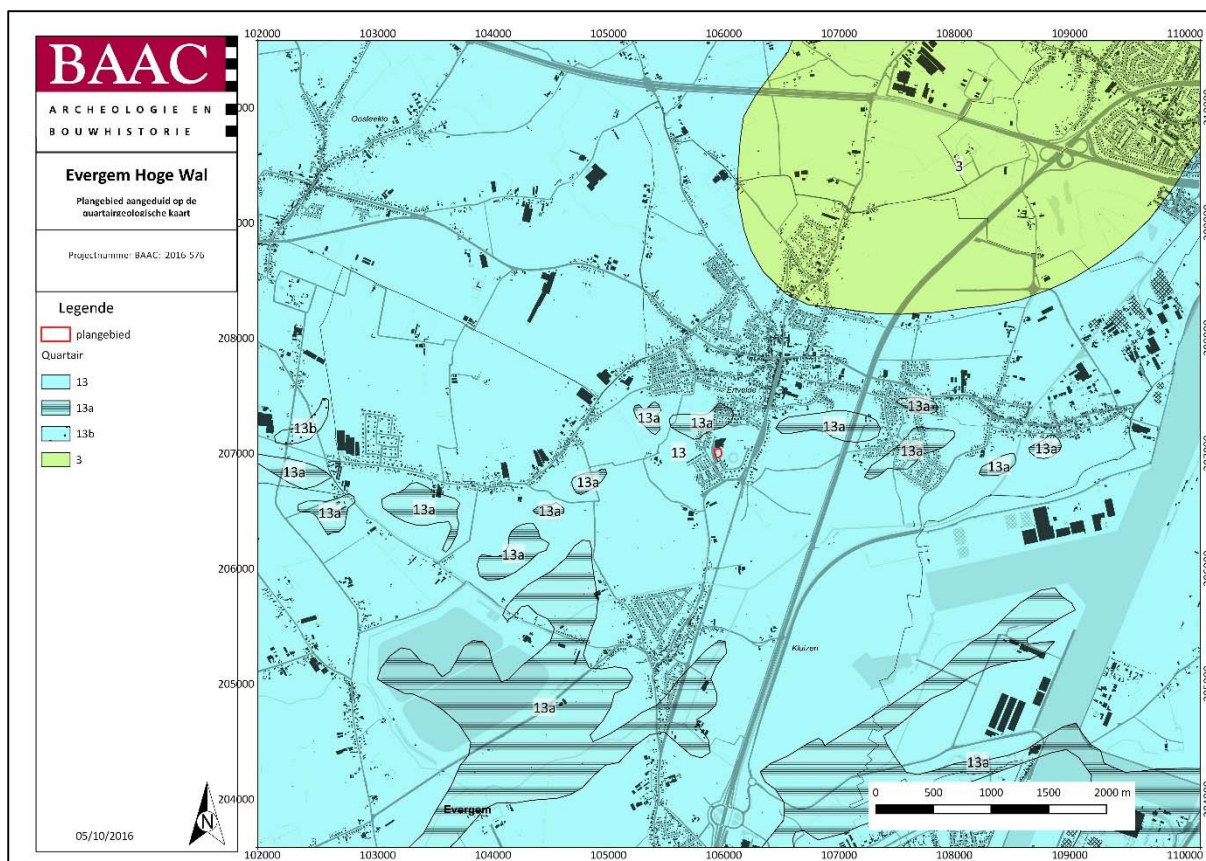
⁶ DOV Vlaanderen 2016.

⁷ DOV Vlaanderen 2016.

⁸ DOV Vlaanderen 2016.

⁹ DOV Vlaanderen 2016.

¹⁰ DOV Vlaanderen 2016.

Figuur 5: Situering onderzoeksgebied op de kwartaargeologische kaart.¹¹

13		13a	
	ELPw en/of HQ *		FH
	FLPw		ELPw en/of HQ *
	GLPe		FLPw
			GLPe

* De karteereenheid is mogelijk afwezig.

ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.

HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.

FLPw Fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).

GLPe Getijdenafzettingen (mariene en estuariene) van het Eemiaan (Laat-Pleistoceen).

* De karteereenheid is mogelijk afwezig.

FH Fluviatiele afzettingen (organochemisch en perimariene inclusie), afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan).

ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.

HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.

FLPw Fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).

GLPe Getijdenafzettingen (mariene en estuariene) van het Eemiaan (Laat-Pleistoceen).

Figuur 6: Kenmerken van de bodemprofielen uit de kwartaargeologische kaart wat betreft het onderzoeksgebied.¹²

¹¹ DOV Vlaanderen 2016.

¹² DOV Vlaanderen 2016.

2.2 Historiek en cartografische bronnen

Binnen dit kader wordt eerst een klein historisch overzicht gegeven over het onderzoeksgebied, daarna worden de reeds gekende archeologische waarden uit de nabije omgeving besproken.

2.2.1 Historiek

De vroegste vermelding van Ertvelde dateert uit 1167. De ontginning van Ertvelde is waarschijnlijk in de 12^e eeuw te dateren, maar in de 13^e eeuw waren nog grote delen van het gebied nog steeds onontgonnen. Ertvelde maakte deel uit van het Ambacht Assenede in de Vier Ambachten, grotendeels toebehorend aan de graven van Vlaanderen, die het in 1649 verkochten aan de heren della Faille. Naast het ambacht Assenede vormden de heerlijkheden van de burggravij (met hoofdzetel te Heusden) en de Averij, beide lenen van het grafelijk leenhof van de Oudburg van Gent, de belangrijkste enclaves in dit gebied.

Reeds vanaf de 12^e eeuw werden de burggraven in Ertvelde vermeld. De burggraven lieten aan de Burggravenstroom een castrum bouwen, de "Hoge Wal", dat vernield werd bij een strafexpeditie van de Franse koning tegen de opstandige Gentenaars na de Gentse opstand in 1385. De heerlijkheid Averij, gesticht in 1227, strekte zich uit over de gemeenten Kluizen en Ertvelde en werd doorsneden door het Averijvaardeken, grensbeek tussen beide parochies. De Heerlijkheid van Ertvelde was sinds de 14^e eeuw in handen van een Franse familie.¹⁵

In de 17^e en 18^e eeuw lijdt het dorp zwaar onder de Franse veroveringsoorlogen.

Een volgende belangrijke fase is WO I. Tijdens de bezetting wordt op het grondgebied van Ertvelde een gedeelte van de zogenaamde 'Hollandstelling' opgetrokken, een bunkerlinie tussen Knokke en Vrasene. In totaal zijn nog 32 bunkers bewaard op het grondgebied van Ertvelde, hoewel enkele met sloop bedreigd werden of gesloopt zijn in recente jaren.¹⁶

Belangrijk voor de directe omgeving van het onderzoeksgebied is de aanwezigheid van een castrale motte. Mottes zijn een vooral 12^e-eeuws gegeven en bestaan uit een opgehoogd opper- en neerhof. De motte is altijd omgeven door een walgracht. De mottes waren vaak in natte contexten gebouwd, dit vooral om de walgrachten watervoerend te kunnen maken. Daarnaast lijkt het beheersen van lokale of regionale handelswegen ook een belangrijke factor. Verder moet ook rekening gehouden worden met de beeldvorming rond de macht van de heer, hier dan aangetoond door een toren op een heuvel die in een mogelijk nat landschap oprijst.¹⁷

De opdracht voor het opwerpen van de motte werd gegeven door Zeger II, bruggraaf van Gent. Op basis van een oorkonde uit 1199 waaruit kan worden opgemaakt dat Zeger II drie kapelanieën heeft gesticht waarvan één in Artevelde nabij het huis dat hij daar zelf gesticht heeft, is de motte waarschijnlijk tussen 1189 (begindatum van het burggraafschap van Zeger) en 1199 opgeworpen. De motte diende waarschijnlijk als zetel van de nieuwe heerlijkheid de *burggravije*.¹⁸ De motte zelf lag ingepland ten zuiden van de dorpskern van Ertvelde langsheen de Burggravenstroom of Schipgracht. Deze gracht diende waarschijnlijk als belangrijke handelsstroom tussen Gent en de Vier Ambachten via een mogelijke overslag in Ertvelde. De inplanting van de motte naast een laad- en loszone en aan de waterloop zelf garandeerde dus de controle van het transport naar Gent.¹⁹

In 1200 treedt Zeger II toe tot de Orde der Tempeliers. Hij schenkt hierbij verschillende huizen in de Vier Ambachten aan de orde, maar de Hoge Wal wordt hierbij niet vermeld. Zijn opvolger, Zeger III, toonde weinig tot geen interesse in de motte of Ertvelde. Hij koos na zijn huwelijk met Beatrijs van Heusen om te Heusden zijn zetel te vestigen en ook de naam van zijn vrouw te dragen. Er zijn ook

¹⁵ Vandeputte 2008, 131 & Inventaris Onroerend Erfgoed 2016.

¹⁶ Bunkergordel.be 2016.

¹⁷ Onderzoeksbilans Onroerend Erfgoed 2016.

¹⁸ Bauters & De Decker 2010, 17.

¹⁹ Bauters & De Decker 2010, 19-20.

geen documenten gekend waarin melding wordt gemaakt van de aanwezigheid van een burggraaf op de Hoge Wal. Vanaf de tweede helft van de 13^e eeuw worden ook verschillende bezittingen van de burggraven in Ertvelde verkocht.

Gedurende de 13^e en 14^e eeuw zal de site sporadisch vermeld worden als hoofdplaats van de burgravijs, maar ze is geen belangrijke plaats meer in de regio. De motte zelf zal waarschijnlijk door de strafexpedities van de Franse koning Karel VI na de Gentse opstand van 1379 tot 1385 vernield worden. Echter, duidelijke historische bewijzen ontbreken.²⁰

Castrale mottes hebben altijd al de interesse gewekt van vorsers in het verleden, zij het soms met de verkeerde interpretatie als Romeinse tumulus. Vooral in de 19^e eeuw werd onderzoek verricht door baron A. de Loë. De opgravingsverslagen waren vaak echter heel summier, maar geven wel informatie over sites die later zonder archeologisch onderzoek verloren zijn gegaan.

In de jaren '70 en '80 van vorige eeuw nam het onderzoek van castrale mottes een nieuwe start. Ondermeer door J. De Meulemeester werd heel wat onderzoek naar dit type versterkingen gedaan. Zo onderzocht hij de mottes van Singelberg te Beveren-Waas, De Hoge Andjoen te Werken en de Godelievemotte te Gistel. Vaak ging de interesse van de vorsers uit naar de motteheuvel zelf, maar in enkele gevallen werd ook het neerhof bestudeerd.²¹

Algemeen kan wel gesteld worden dat het onderzoek naar castrale mottes enkele tendenzen kon aantonen.

Gezien zijn goede bewaring heeft de castrale motte Hoge Wal al heel wat onderzoek gekend. Helaas is dit onderzoek niet altijd even goed gepubliceerd. Eind jaren '60 van vorige eeuw werden enkele kleine proefputten op het neerhof gegraven door C. De Neve. Bij deze opgravingen werd getracht een doorsneden door heel het neerhof te krijgen. Helaas konden door tijdsgebrek niet alle proefputten gegraven worden. Uit de gepubliceerde opgravingsgegevens kon worden opgemaakt dat het neerhof 2,20 tot 2,50 meter opgehoogd was. Waarschijnlijk is het neerhof ook in twee fase opgehoogd. Daarnaast werden ook enkele muurresten aangetroffen, zowel in Doornikse kalksteen als een mengeling kalksteen/baksteen. De muur/structuur in Doornikse kalksteen lijkt op een bepaald moment afgebroken te zijn waarna het terrein een tweede keer opgehoogd werd. Het gros van het vondstmateriaal dat werd ingezameld stamt ook uit deze tweede ophoging. Het aardewerk werd tussen de 13^e en de 15^e eeuw gedateerd en bestond uit oxiderend en reducerend gebakken aardewerk (rood en grijs).²² Op de CAI (CAI locatie 972085) wordt ook melding gemaakt van roodbeschilderd aardewerk en (proto)steengoed²³, wat de tweeledige ophoging lijkt te ondersteunen. Hierdoor zou de oudste fase in de 12^e eeuw kunnen gedateerd worden, wat overeenkomt met de historische bronnen, en een latere, mogelijk 14^e-eeuwse bewoningsfase.

Bij de herinrichtingswerken van de site in 2008 werden twee baksteenmuren aangetroffen op de top van het opperhof. Het gaat om twee muren opgetrokken in bakstenen met een lengte van 29 cm. Op basis van de baksteenformaten en het metselvervand werden de muren in de 14^e eeuw gedateerd. De zuidelijke muur was naar buiten toe gevallen, de noordelijke naar binnen toe. Het verschil in valrichting suggereert volgens Bauters & De Decker op een moedwillige vernieling, mogelijk te koppelen aan de strafexpedities van de Franse koning in 1385.²⁴

²⁰ Bauters & De Decker 2010, 18.

²¹ Onderzoeksbilans Onroerend Erfgoed 2016.

²² De Meulemeester 1993, 143.

²³ Centraal Archeologische Inventaris 2016.

²⁴ Bauters & De Decker 2010, 16-17.

Omdat het niet duidelijk was of er nog meer muurresten aanwezig waren werd een geofysisch onderzoek uitgevoerd in 2012 door Target archaeological geophysics.²⁵ Er werden verschillende metingen gedaan, magnetometrisch en elektrische weerstand, en dit zowel op het opperhof, neerhof en gedempte delen van de walgracht. Op de top werden positieve anomalieën opgemeten die kunnen wijzen op nog resten van muren op de top van de motte. Op het neerhof werden verschillende reacties van ijzer/metaal waargenomen die wijzen op recente bodemingrepen in dit gedeelte. Er werden wel enkele anomalieën opgemeten die kunnen wijzen op overblijfselen van muren en/of grachten, echter deze interpretatie is niet geheel zeker.²⁶

Recent werd in november-december 2014 een opgraving uitgevoerd door BAAC Vlaanderen aan de Dorpsstraat te Erpe-Mere. Deze opgraving lag aan de voet van een nog bestaande motteheuvel. Tijdens deze opgraving werden zeer veel sporen aangetroffen, waaronder ook de walgracht van het neerhof. Voorafgaand aan de motte werd een 10^e-eeuwse ontginning van het terrein waargenomen. Van het eigenlijke neerhof werd eigenlijk enkel de walgracht aangesneden. Een ophoging van het neerhof kon niet geattesteerd worden. De walgracht kon in werkput 1 herkend worden als een brede, gebogen gracht die van zuidwest naar noordoost liep. De walgracht was circa 9 meter breed en tot een diepte van ongeveer 1,80 meter onder het vlak bewaard. De walgracht kenmerkte zich door een tweeledige vulling. De oudste vullingen bestonden uit vrij homogenen, grijsbruine lagen, terwijl de centrale vullingen opvielen door een sterke houtskoolrijke band en vrij veel vondstmateriaal. Op basis van het vondstmateriaal kon deze fase van de walgracht in de late 12^e-vroeg 13^e eeuw gedateerd worden.²⁷

Figuur 8: coupefoto van de gecoupeerde walgracht rond het neerhof van de motte van Erpe (bron: BAAC Vlaanderen bvba).

²⁵ Nicholls 2012.

²⁶ Nicholls 2012, 6-11.

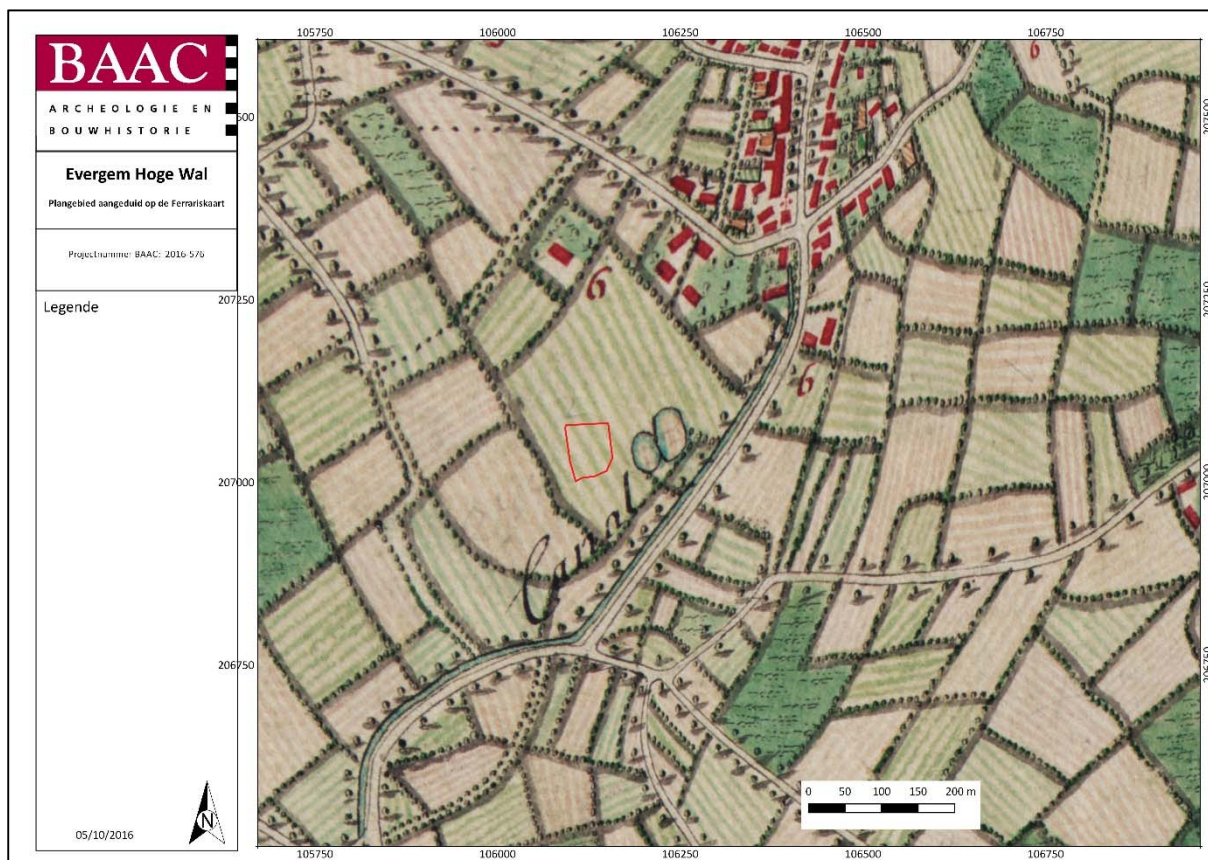
²⁷ Devroe 2015. Verder ook eigen waarnemingen tijdens het veldwerk en de verwerking van het aardewerk, Van Remoorter, in prep.

2.2.2 Cartografische bronnen

Een andere belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd, zijn enkele historische kaarten geraadpleegd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn. Hiervoor werden de Frickxkaart (1744), de Ferrariskaart (1777), de Atlas der Buurtwegen (1840), de Poppkaart (1842-1879) en de Vandermaelenkaart (1846-1854) geraadpleegd. Enkel de meest relevante kaarten zullen hieronder afgebeeld en besproken worden. Het gaat hierbij om de Ferrariskaart en de Poppkaart. De Frickxkaart is een zuiver illustratieve kaart met enkel de aanduiding van de kerken als enige aanduiding van de dorpen. Voor Ertvelde is dit ook zo. De Vandermaelenkaart en de Atlas der Buurtwegen tonen ook geen ander beeld dan de Poppkaart.

Een eerste nuttige kaart is deze van Ferraris uit 1777. Deze kaart geeft voor het onderzoeksgebied ook een goed overzicht van de toenmalige toestand. Het onderzoeksgebied bevindt zich schijnbaar in een veld zonder bebouwing. De resten van de castrale motte zijn goed zichtbaar als een achtvormige grachtencomplex. De Burggravenstroom is op de kaart als 'Canal' aangeduid. Op deze kaart is duidelijk de strategische ligging van de motte ten opzichte van de burggravenstroom als de dorpskern van Ertvelde te zien.

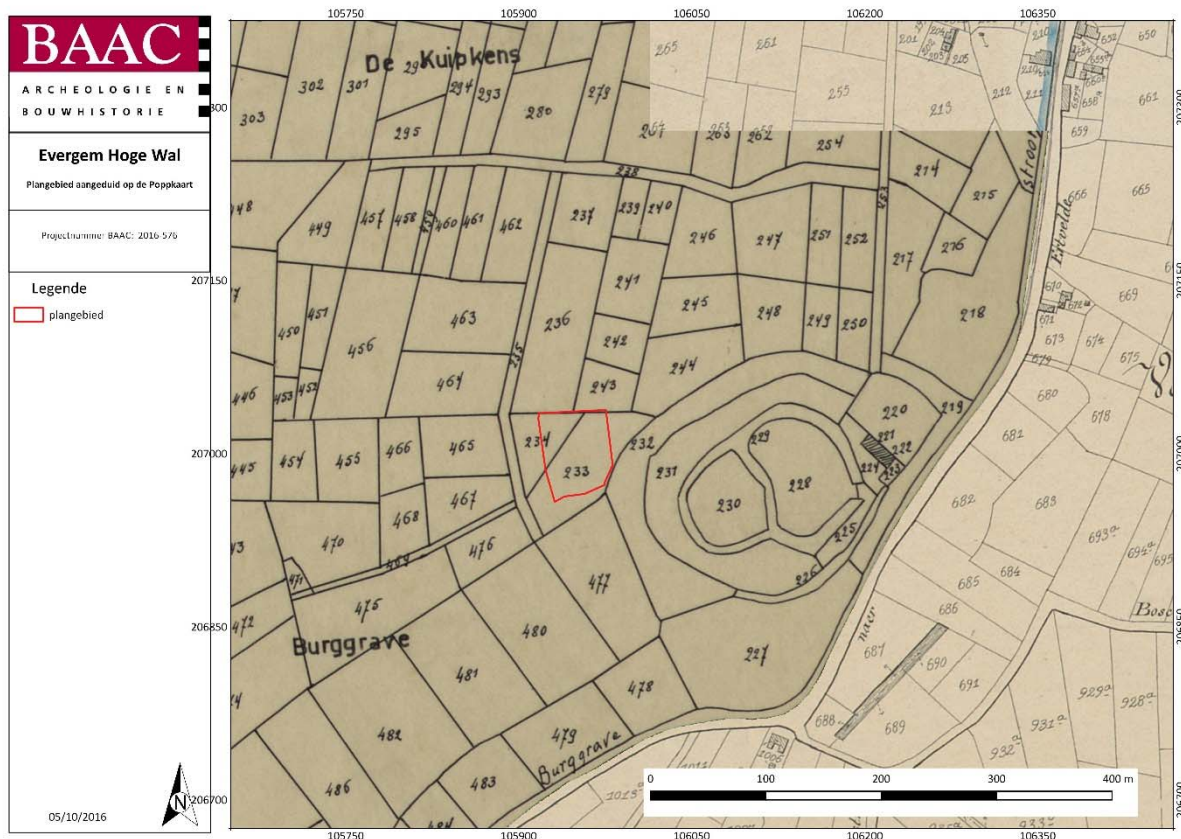

Figuur 9: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood.

Een volgende historische kaart is er een uit de 19e eeuw, namelijk de Poppkaart (1842-1879). Deze kaart geeft het terrein weer met de toenmalige perceelsgrenzen, waterlopen en wegen. Het onderzoeksgebied is gelegen naast de burggravij, ook de burggravenstroom wordt bij naam vermeld. Binnen het onderzoeksgebied zijn geen structuren afgebeeld, enkel één perceelslijn loopt schuin door de noordwestelijke hoek van het onderzoeksgebied. Rondom de nu eerder ovale achtvorm is een bredere ovaalvormige perceelsgrens op te merken die in het zuidoosten overgaat in een gracht. Mogelijk is deze perceelsindeling een restant van een oudere situatie en kan hierbij

verondersteld worden dat het grondgebied rond de motte ooit groter was en mogelijks ook omgracht was. Het onderzoeksgebied grenst net aan de buitenzijde van dit ovaalvormig perceel.

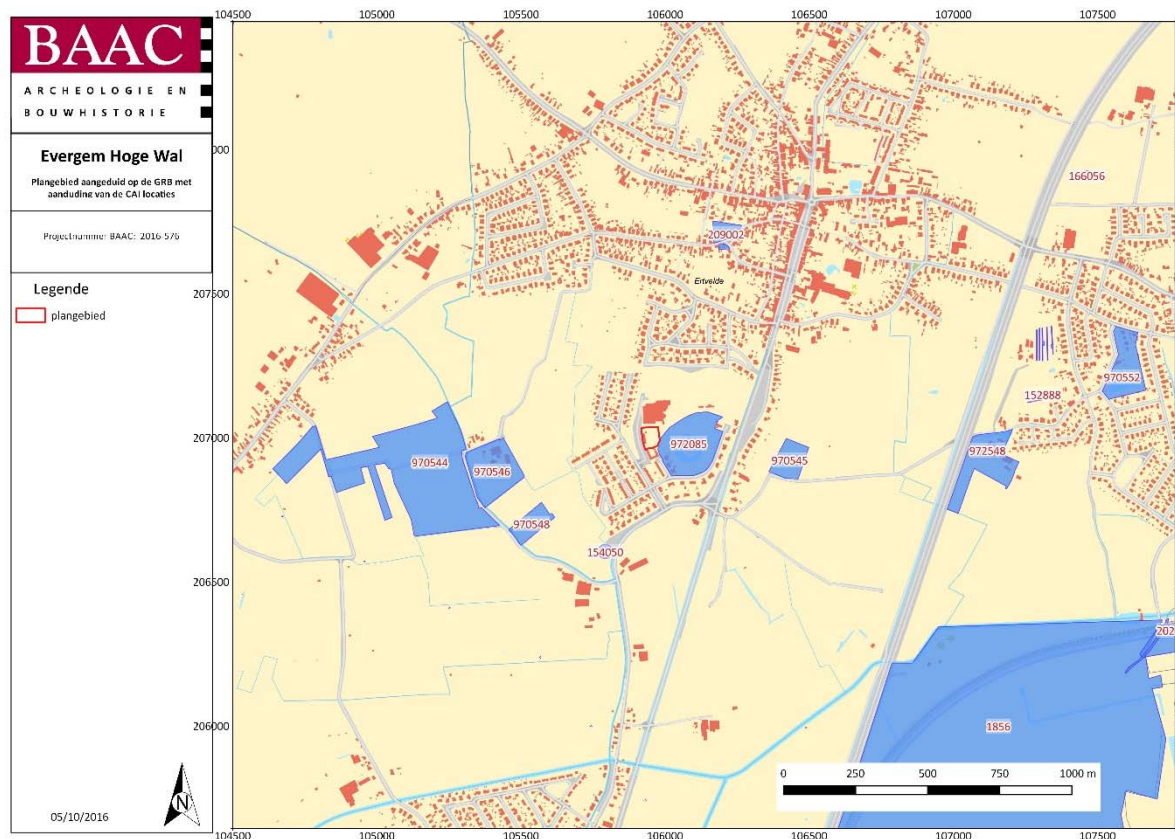
Figuur 10: Onderzoeksgebied op de Poppkaart.

Het historisch kaartmateriaal geeft een beeld van hoe (eventuele) bebouwing evolueerde door de eeuwen heen, maar pas vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen, m.a.w. vanaf de 16de eeuw. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op de kaarten geen garantie dat er geen bebouwing geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven, en was er geen of weinig aandacht voor de “gewone bewoning”/burgerlijke architectuur. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kaarten. Mogelijk eerder aanwezige middeleeuwse structuren waren misschien reeds verdwenen.

Op de historische kaarten staan met betrekking tot het onderzoeksgebied enkel velden afgebeeld. Net ten oosten van het onderzoeksgebied bevindt zich de castrale motte. Meer naar het zuiden toe is de Burggravenstroom afgebeeld op alle kaarten.

2.3 Archeologische data: Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt ons om een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Voor het onderzoeksgebied zelf aan de Guldensporenlaan te Evergem zijn er geen archeologische waarden gekend (Figuur 11)²⁸.

Figuur 11: CAI-kaart van het onderzoeksgebied met de archeologische vindplaatsen in de omgeving.²⁹

Van belang voor het onderzoeksgebied is de nabijgelegen en hoger reeds beschreven castrale motte 'de Hoge Wal' (CAI 972085, zie ook infra). Zoals hierboven vermeld zijn er voor het onderzoeksgebied zelf geen archeologische waarden gekend. In de ruime omgeving rondom het onderzoeksgebied zijn wel verschillende andere archeologische waarden gekend. Het gaat hierbij om enkele sites met walgracht, enkele steentijdvondsten en waarnemingen door middel van luchtfotografische prospectie.

²⁸ Centraal Archeologische Inventaris 2016.

²⁹ Centraal Archeologische Inventaris 2016.

CAI-nummer	Omschrijving
972085	CASTRALE MOTTE, 12^E EEUW
9780544	LOSSE STEENTIJDVONDSTEN (MIDDEN-PALEOLITHICUM-NEOLITHICUM)+ CROPMARKS OP LUCHTFOTO'S
970545	IJZERTIJDSPOREN (PAALKUILEN, KUILEN, GREPPEL) RESTEN VAN FERME INDIGÈNE
970546	SITE MET WALGRACHT 'WALPRIJHOEVE', OUDSTE VERMELDING 1353, MOGELIJK OUDERE, 12^E-EEUWS STICHTING
970548	CROPMARKS, 3 RECHTLIJNIGE SPOREN, 1 L-VORMIG EN 1 ROND SPOOR
972548	SITE MET WALGRACHT, GESTICHT IN 1227, OUDSTE VERMELDING WALGRACHTEN IN 1566
1856	KLUIZENDOKPROJECT (UGENT), DRIE CONCENTRATIES ROMEINSE BEWONING, IJZERTIJDWATERPUTTEN EN MIDDELEEUWSE KOLENBRANDERSKUILEN
152888	PROSPECTIE KALE-LEIE ARCHEOLOGISCHE DIENST 2010, KUILEN, PAALKUILEN GREPPELS, VOORLOPIG ONGEDATEERD.
154050	MOLEN, 'BURGGRAVENMOLEN', OPGERICHT IN 13^E EEUW, TUSSEN 16^E EEUW EN 1951 GELEIDELIJK AFGEBROKEN
209002	PROSPECTIE DELOGI & HOORNE 2015, KUILEN, GREPPELS EN GRACHTEN UIT DE NIEUWE TIJD

2.4 Archeologische verwachting

Op basis van de beschikbare archeologische en historische gegevens kunnen mogelijks sporen uit de volle tot late middeleeuwen verwacht worden. Het onderzoeksgebied is gelegen in een matige natte zandlemige bodem net naast een van de best bewaarde castrale mottes in Vlaanderen. Uit een vergelijkbaar onderzoek dat uitgevoerd werd door BAAC Vlaanderen in Erpe-Mere, bleek dat er ook een 10^e-eeuwse fase voor de oprichting van de motte aangetroffen werd. Of dit ook te Evergem het geval is, moet nog uitgezocht worden. Het is wel duidelijk dat er ook buiten het eigenlijke neerhof verschillende sporen aanwezig waren. Mogelijk kunnen ook hier sporen gevonden worden die mogelijk met de oprichting of functioneren van de motte kunnen gelinkt worden.

Het onderzoeksgebied bevond zich vooral in een gebied dat gebruikt werd als akkerland volgens de Ferrariskaart. Op deze kaart zijn geen structuren op te merken. De castrale motte is wel duidelijk aanwezig als een achtevormig grachtenpatroon.

Voor de oudere perioden (steentijden-metaaltijden-Romeinse periode) is er niets voorhanden wat betreft historische bronnen. De enige manier om hierover informatie in te winnen is dan ook veldonderzoek. In de ruime omgeving zijn vooral bij het onderzoek aan het Kluizendok IJzertijd en Romeinse sporen aangetroffen. Er is dus wel sprake van een pre-middeleeuwse bewoning in deze regio.

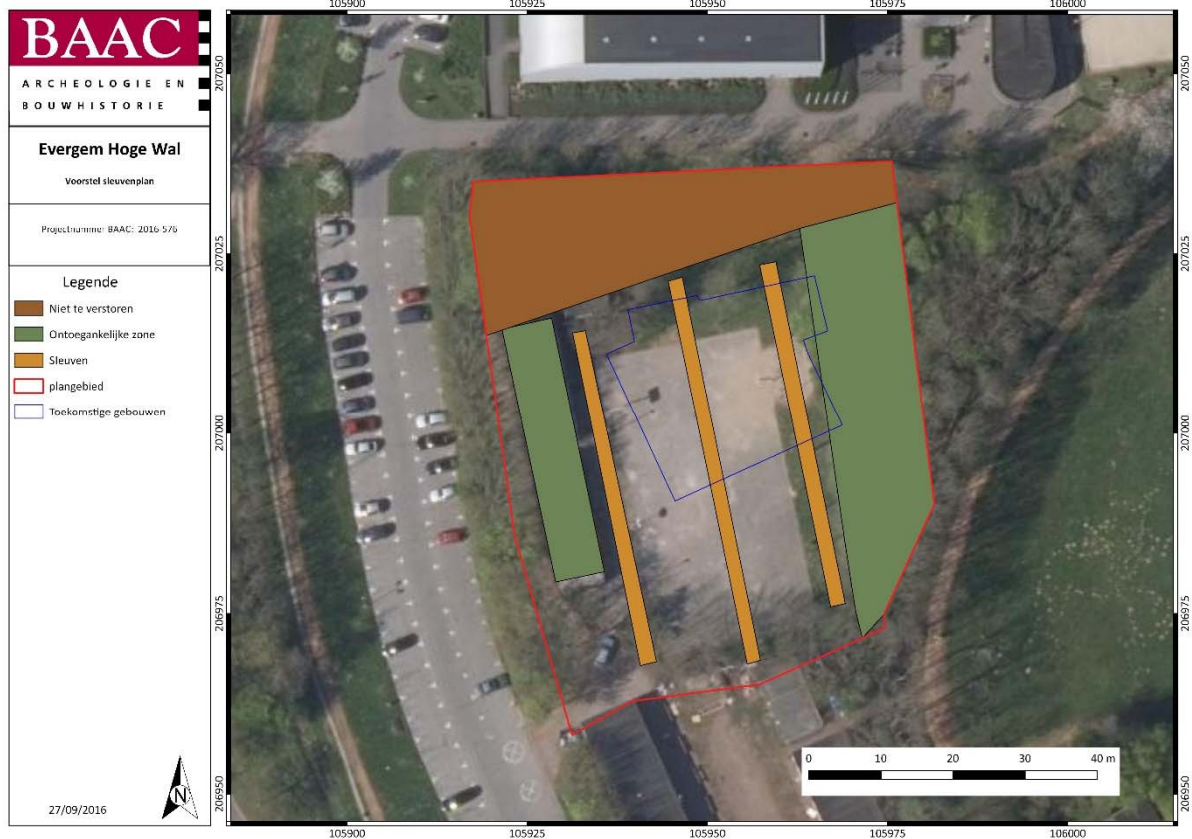
3 Methode

De prospectie met ingreep in de bodem bestond uit een standaard proefsleuvenonderzoek waarbij de methode van continue sleuven werd gebruikt. Parallelle ononderbroken proefsleuven werden aangelegd over het volledige perceel, waarbij de afstand tussen de proefsleuven niet meer dan 15m bedroeg.

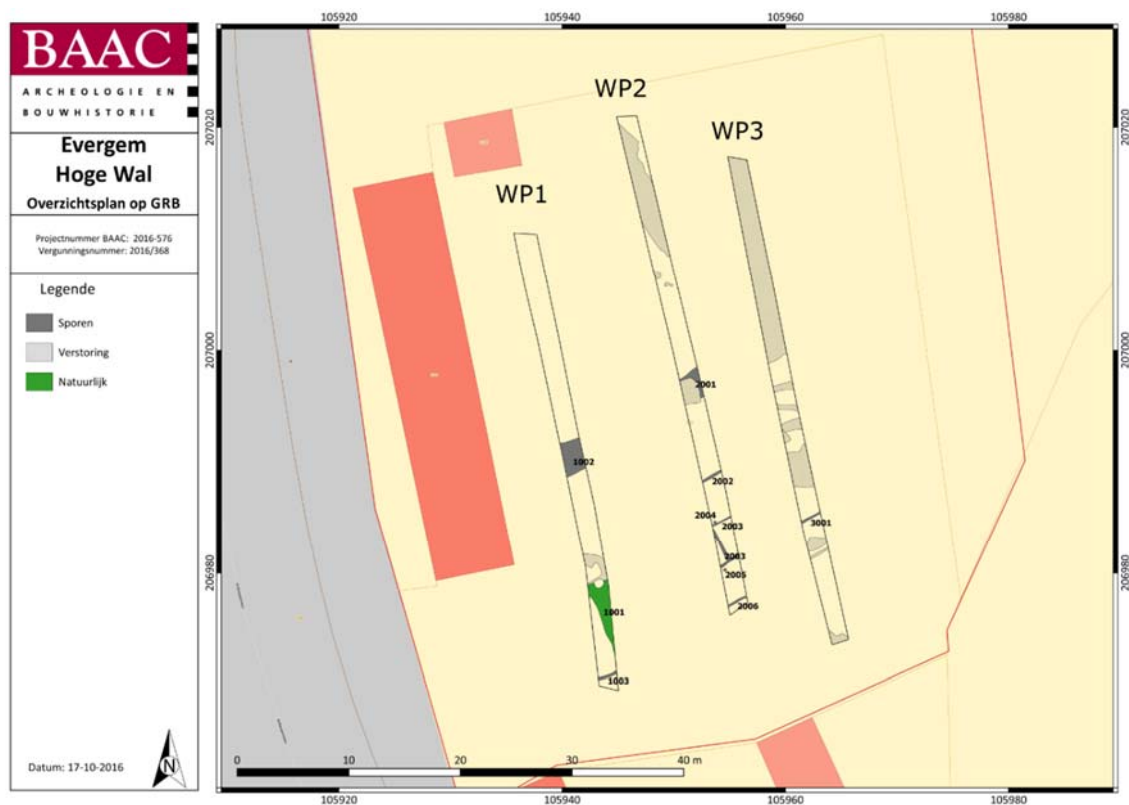
Een groot gedeelte van het terrein was echter met bomen beplant die niet gerooid mochten/konden worden. Ook was een Finse looppiste aanwezig binnen het onderzoeksgebied. Deze zones zouden ook niet verstoord worden bij de toekomstige bouwwerken (zie ook Figuur 13). Verder stonden ook verschillende containerklassen op het terrein. In totaal is circa 1710 m² van het circa 4000m² grote terrein niet toegankelijk. Binnen het circa 2290m² grote terrein werden drie proefsleuven gegraven. De positie van deze sleuven werd, in samenspraak met de opdrachtgever en het Agentschap vooraf vastgelegd. De proefsleuven werden uitgezet met behulp van een GPS (Figuur 14). De sleuven werden centraal gegraven op de locatie van het voormalige basketbalveld.

Figuur 12: foto van de terreinen voor de uitbraakwerken van het basketbalveld, rechts zijn de voorlopig nog te bewaren containerklassen te zien.

Figuur 13: onderzoeksgebied met aanduiding van de niet toegankelijke zones (groen) en de niet te verstoren zone (bruin). In blauw is de toekomstige nieuwbouw aangeduid. De geplande sleuven zijn in lichtbruin aangeduid.

Figuur 14: Inplanting proefsleuven binnen het onderzoeksgebied op de GRB.

Binnen het ca. 4000 m² groot onderzoeksgebied werd circa 236 m² onderzocht in 3 proefsleuven/werkputten. Alle werkputten hadden dezelfde noord/noordwest-zuid/zuidoost oriëntatie. Het maaiveld bevond zich op een hoogte van gemiddeld 6,20 m TAW. Het vlak werd aangelegd op een gemiddelde diepte van 80 cm onder dit maaiveld (circa 5,25 meter TAW). Centraal in het terrein bevond zich een verdiept gedeelte waar de verharding van het basketbalterrein uitgelopen was. Dit gedeelte van het terrein lag circa 30 cm lager dan het omringende terrein.

Figuur 15: zicht op het terrein voor de aanvang van het veldwerk, het verdiepte gedeelte van het voormalig basketbalveld is goed zichtbaar centraal op de foto met het duidelijk niveauverschil van het afgegraven/niet afgegraven gedeelte.

De sleuven werden aangelegd met behulp van een kraan op rupsbanden van 21 ton met gladde graafbak van 2 m. In elke sleuf werd machinaal één vlak aangelegd op het archeologisch relevante en leesbare niveau; dit onder begeleiding van minstens één archeoloog. Vervolgens werd het vlak manueel bijgeschaafd, zodat de sporen het best zichtbaar waren en meteen konden worden ingekrast.

Van alle sleuven werden overzichtsfoto's gemaakt en van alle sporen ook detailfoto's. De sleuven en sporen werden ingetekend door middel van een GPS en gedocumenteerd aan de hand van beschrijvingen. Indien een spoor zich tegen de putwand bevond, werd het werkputprofiel opgeschoond om de relatie tussen het spoor en de bodemhorizonten te registreren. Sporen-, foto- en vondstenlijsten werden digitaal geregistreerd in het veld. Gebruik makend van het programma *Autocad* werden de verzamelde data van de opgravingsvlakken verwerkt tot een gedetailleerd en overzichtelijk grondplan.

Enkele sporen werden gecoupeerd in functie van de onderzoeksvragen, maar ook om de bewaringstoestand te toetsen.

Per proefsleuf werd een diepere profielput aangelegd waarbij min. 60 cm van de moederbodem zichtbaar was. De locatie ervan stond in functie van het inzicht in de lokale bodemopbouw (en de diepte van verstoring). Bij elke profielput werd de absolute hoogte van het (archeologisch) vlak en van het maaiveld genomen en op het plan aangeduid. Deze bodemprofielen werden opgemeten, opgekuist, gefotografeerd, ingetekend op schaal 1/20 en beschreven per horizont op basis van de bodemkundige registratie- en beschrijvingsmethodes.

Meteen na afloop van het onderzoek werden de proefsleuven gedicht om verdere degradatie en instabiliteit van het terrein te voorkomen. Dit gebeurde met instemming van het Agentschap Onroerend Erfgoed.

4 Resultaten

4.1 Bodem

De lokale bodemopbouw bleek zeer zwaar verstoord te zijn door recente bodemingrepen. Allereerst was door de aanleg en de afbraakwerken een grote rechthoekige depressie op te merken in het terrein waar de betonverharding uitgebroken was. Hier was de betonverharding en bijhorende stabilisélaag verwijderd wat het niveauverschil verklaart. Het niveau van het maaiveld lag circa 30 cm lager dan het omringende terrein. Echter, bij het graven van de sleuven en de profielputten bleek al snel dat heel het terrein in een recent verleden zwaar verstoord werd. Het terrein lijkt eerst volledige afgegraven te zijn, waarna het met zwaar met puin en lokaal ook afval vermengde grond aangevuld/opgehoogd is geworden.

In de profielen kon de waargenomen bodem als een zandbodem omschreven worden. Beide geregistreerde profielen geven een A/C profiel, waarbij een zeer dik antropogeen pakket onder de bouwvoor kan worden opgemerkt.

Bij profiel 1.1 gaat het om een circa 50 cm dik pakket, echter hierbij moet rekening gehouden worden dat het maaiveld in deze zone circa 30 cm lager lag dan het omringende terrein, waardoor moet uitgegaan worden van een verstoring van minstens 80 cm.

In profiel 3.1 kon een profiel op de rand van de uitgraving van het basketbalveld en de omliggende terreinen geregistreerd worden. Ook hier kon enkel een A/C profiel waargenomen worden met een circa 90 cm diepe recente verstoring en/of afgraving.

Figuur 16: foto's van profielen 1.1 (links) en 3.1 (rechts) met aanduiding van de onderkant van de recente afgraving in rood en de overgang tussen de C1 en de C2 in blauw.

De natuurlijke ondergrond kon onderverdeeld worden in drie lagen (C1 tem C3). De bovenste natuurlijke laag (C1) bestond uit een licht oranjegele laag zand met vaak roestvlekken. Daarnaast bevatte deze laag ook vaak mangaanspikkels en was deze laag ook matig gebioturbeerd. Door de inwerking van de recente verstoringen was deze laag ook lokaal gereduceerd. Deze laag heeft een dikte van circa 20 cm.

Onder deze eerste laag kon een tweede laag (C2) opgemerkt worden. Dit pakket bestond uit een sterk gelaagd zand. De diverse lagen bestonden uit respectievelijk iets fijner en iets grover zand. Dit pakket was over het grootste gedeelte van het terrein gereduceerd, enkel in het noordoosten was deze laag nog niet gereduceerd, maar meer naar de onderkant toe begonnen reductieverschijnselen op te treden. Deze laag was circa 50 cm dik (volgens de waarnemingen in de coupe op gracht 1.02/2.01).

Onderaan in deze hiervoor vermelde coupe kon een derde en laatste laag waargenomen worden (C3). Het gaat om een grijsgroen gelaagd zand met daartussen laagjes groenig kleig zand. In deze laag konden ook bioturbatie, lichte roestvlekken en ook enkele plantenwortels opgemerkt worden.

Figuur 17: coupefoto van spoor 1.02, met zicht op de natuurlijke lagen. Onderaan is de iets donkerdere laag C3 te zien.

4.2 Spoorbeschrijving en interpretatie

4.2.1 Algemeen

In totaal werden 10 spoornummers uitgeschreven voor een totaal van in totaal zeven verschillende sporen en één natuurlijk spoor. Er werd weinig tot geen vondstmateriaal aangetroffen in de vullingen van de diverse sporen, wat een datering bemoeilijkt. Op basis van de scherpste van de aflijning en een vrij homogene, donkere kleur kunnen de meeste sporen wellicht in de late middeleeuwen of Nieuwe Tijd gedateerd worden.

4.2.2 Beschrijving en interpretatie van de sporen en structuren

Centraal binnen het terrein liep een min of meer noordoost-zuidwest geörienteerde gracht die spoornummers 1.02 en 2.01 kreeg. Deze gracht had in het vlak een breedte van circa 2 meter. De vulling bestond uit een donkerbruin tot donkerbruingrijs zand dat tamelijke homogeen was. Enkel ter hoogte van werkput 1 werd wat vondstmateriaal ingezameld dat bestond uit baksteenfragmenten en één wandfragment rood geglazuurd aardewerk. In werkput 2 werd de gracht al voor een groot gedeelte verstoord door een recente kuil terwijl in werkput 3 de gracht volledig onder recente verstoringen verdwenen was.

Deze gracht werd in werkput 1 gecoupeerd. In de coupe bleek deze gracht tot een diepte van circa 60 cm onder de onderkant van de recente vergraving bewaard te zijn. In de coupe konden een vijftal verschillende vullingen herkend worden die vooral een donkergrijsbruine tint hadden. Centraal waren de laatste dempingspakketten eerder homogeen te noemen. De onderkant van de gracht was tot in de licht kleiig zandige lagen uitgegraven. De gracht is momenteel moeilijk te duiden. Deze gracht komt niet overeen met de perceelsafbakening die op de historische kaarten te zien is. Mogelijk gaat het om een oudere perceelsindeling of een afwateringsgracht binnen één perceel.

Figuur 18: coupe op de gracht 1.02/2.01 in werkput 1.

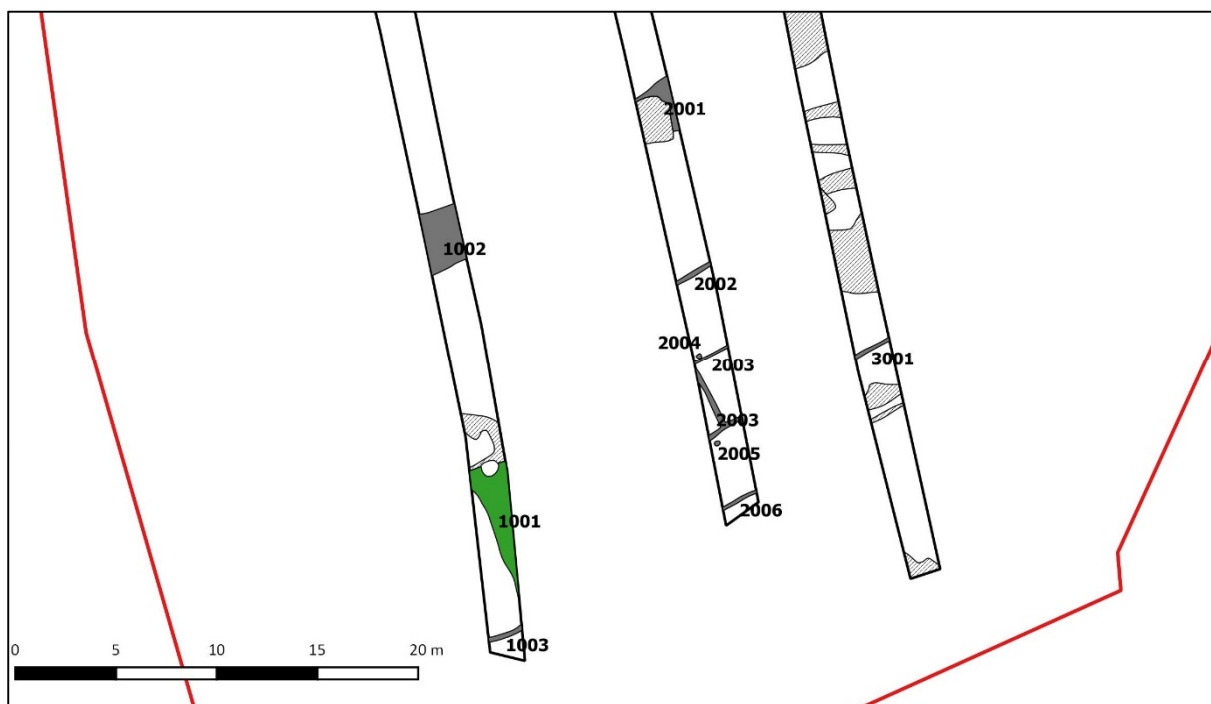
In het zuiden van alle drie de sleuven werden verschillende parallel lopende greppels aangetroffen. In werkput 2 werd ook een haaks op deze greppels lopende greppel aangetroffen. Het ging waarschijnlijk om een groter, bij elkaar horend greppelsysteem waarbij de noordoost-zuidwest lopende greppels ongeveer 3,5 à 4 meter uit elkaar lagen. Mogelijk ging het om een greppelsysteem dat een tuinbouwgebied verdeelde. De greppels hadden allen een vrij gelijkaardig uiterlijk, met een breedte van 20 tot maximaal 30 cm en een homogeen donkerbruingrijze vulling met een zandige textuur. Sommige van de sporen waren slechts zeer ondiep bewaard. Enkele van de greppels bestonden op sommige plaatsen nog enkel uit spitsporen.

Tussen de greppels werden ook twee paalkuilen (sporen 2.04 en 2.05) aangetroffen. Het ging om twee min of meer ronde sporen met een homogeen donkerbruine vulling. Beide sporen werden gecoupeerd. De sporen hadden een respectievelijke diepte van 24 en 16 cm. Mogelijks gaat het om twee palen die bij de tuinbouw of bij een hekwerk horen.

Figuur 19: vlakfoto van het zuidelijk greppelsysteem.

Figuur 20: uitsnede uit de allesporenkaart met detail van het zuidelijk greppelsysteem.

5 Besluit

5.1 Algemeen

Tijdens het veldwerk dat uitgevoerd werd op 17 oktober 2016 aan de Guldensporenlaan te Evergem werden slechts enkele sporen aangetroffen. Het terrein was in een recent verleden afgegraven geweest en opgehoogd/geëgaliseerd met een vaak sterk puinhoudende grond. De archeologische waarde van de aangetroffen sporen is eerder laag te noemen.

5.2 Beantwoording onderzoeksvragen

- Welke bodemopbouw is tijdens het vooronderzoek vastgesteld? Is deze bodemopbouw over het hele terrein gelijkaardig of zijn er lokale verschillen? Op basis van welke bodemvormende factoren en/of processen kunnen de lokale bodemgenese en in voorkomend geval lokale variaties verklaard worden? Welke impact hebben bodemvormende factoren en/of processen gehad op het bewaringspotentieel en de bewaringstoestand van archeologisch erfgoed?

Tijdens het vooronderzoek kon over het hele onderzochte terrein een A/C profiel waargenomen worden waarbij een dikke antropogene ophoging kon waargenomen worden. De scherpe ondergrens van deze laag geeft aan dat het terrein waarschijnlijk afgegraven is geweest. De dikte van het verstoord pakket is circa 90 cm, maar verspreid over het terrein komen ook nog diepere puinkuilen en andere recente vergravingen voor. Deze afgraving en recente bodemingrepen zijn uiteraard nefast voor het archeologisch erfgoed. De aangetroffen sporen zijn vaak ook slechts ondiep bewaard. De bewaring van eventuele archeologische resten is dus eerder slecht tot zeer slecht te noemen.

- Zijn er in de proefsleuven of de kijkvensters sporen vastgesteld? Zijn de sporen natuurlijk en/of antropogeen en wat is hun bewaringstoestand?

Er werden tijdens het onderzoek een zevental archeologische sporen aangetroffen. Daarnaast werd ook één natuurlijke bodemverkleuring als spoor genummerd, echter komen meerdere natuurlijke verkleuringen voor binnen het onderzoeksgebied. Er werd dus geopteerd om deze verkleuringen geen nummer meer te geven. Het gaat in quasi alle gevallen om greppels of grachten. Er werden ook twee paalkuilen geregistreerd. De aangetroffen greppels waren slechts zeer ondiep bewaard. De gracht was wel redelijk diep bewaard gebleven. Algemeen kan de bewaringstoestand als matig slecht tot slecht genoemd worden.

- In het geval er relevante archeologische structuren of vondstconcentraties aanwezig zijn:
  1. Welke uitspraken kunnen op basis van vondstmateriaal (typologie), oversnijdingen en /of vulling gedaan worden over de datering en de onderlinge fasering van de aangetroffen sporen?

Aangezien er geen relevante structuren of vondstconcentraties aangetroffen zijn is deze vraag niet te beantwoorden. Er werden een gracht en een greppelsysteem geregistreerd die mogelijk in de late middeleeuwen of de Nieuwe Tijd kunnen gedateerd worden op basis van de schaarse vondsten (één scherp rood geglazuurd aardewerk en enkele baksteenfragmenten).

2. Kunnen er op basis van de aard van de contexten en/of het vondstmateriaal uitspraken gedaan worden over het type vindplaats (bewoning, funerair, religieus, artisanaal,...)? kunnen er na het vooronderzoek reeds specifieke sporen of sporenclusters gedetermineerd en/of verwacht worden (plattegronden, enclos,

graven, steenbouw, waterputten, haarden, ...) en in welke densiteit? Kunnen de sporen of sporenclusters geassocieerd worden met de nabijgelegen motte?

Er kan geen uitspraak gedaan worden over het type vindplaats. Het gaat om enkele offsite fenomenen, mogelijk tuinbouw. Er is geen link aan te tonen met de nabijgelegen motte

- Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones met archeologische resten?

Gezien de sporen weinig tot geen archeologische waarde hebben, is er ook geen archeologische zone om af te bakenen voor verder onderzoek.

- Welke impact hebben de geplande werken op het archeologisch bodemarchief? Kan het principe van behoud in situ op vindplaatsniveau nagestreefd worden (op korte en op middellange termijn)? Zoja, welke maatregelen moeten genomen worden om aan het behoudsprincipe te voldoen?

De enige sporen) die enigszins archeologisch 'waardevol' te noemen zijn, zijn het greppelsysteem en twee paalkuilen die in het zuidelijk gedeelte van het terrein aangetroffen. Aangezien hier geen verstoringen zullen plaatsvinden kan behoud in situ nagestreefd worden. Echter, gezien de weinig waardevolle aard van de sporen en hun ondiepe bewaring zijn geen verdere maatregelen nodig om behoud in site na te streven.

- Indien behoud in situ van archeologisch erfgoed onmogelijk of onwenselijk blijkt in het kader van de geplande doelstellingen, welk(e) de(e)l(en) van het terrein dienen voorafgaand opgegraven te worden om een ongedocumenteerde vernieling van archeologisch erfgoed te vermijden? Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

N.v.t.

- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van de archeologische vindplaats op regionaal en op Vlaams niveau? In hoeverre zijn gelijkaardige vindplaatsen gekend en gedocumenteerd? Welke sitespecifieke onderzoeksvragen kunnen geformuleerd worden bij een vervolgonderzoek?

Aangezien er geen archeologische vindplaats aanwezig is, is deze vraag niet meer van toepassing.

- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

N.v.t.

- Welke rudimentaire inschatting kan er gemaakt worden van de tijdsduur van een vervolgonderzoek? Welke personeelsbezetting, personeelskwalificaties en (specialistische) begeleiding zijn hierbij aangewezen?

N.v.t.

5.3 Advies

De prospectie met ingreep in de bodem, uitgevoerd op 17 oktober 2016 aan de Guldensporenlaan te Evergem, leverde weinig tot geen archeologisch relevante sporen of structuren op. Daarnaast bleek het hele terrein ook zwaar verstoord. Er wordt dan ook geadviseerd om het volledige plangebied archeologisch vrij te geven. De geplande bouwwerken kunnen hier volgens BAAC Vlaanderen bvba zonder verder archeologisch onderzoek worden uitgevoerd. Tijdens de geplande bouwwerken blijft

wel de vondstmeldingsplicht behouden. De eindbeslissing inzake het advies ligt bij het Agentschap Onroerend Erfgoed.

6 Bibliografie

BUNKERGORDEL.BE 2016: Telling van de bunkers op grondgebied Ertvelde [online], <http://www.bunkergordel.be/14.017i-%20Interne%20Inventarisatie%20Hollandstelling%20-%20Ertvelde.html> (geraadpleegd op 6 oktober 2016).

DOV VLAANDEREN 2016: Databank Ondergrond Vlaanderen [online], <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html> (geraadpleegd op 6 oktober 2016).

GEOPUNT VLAANDEREN 2016: *Geopunt-Kaart* [online], <http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 6 oktober 2016).

CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI) 2016: Ertvelde [online], <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/#> (geraadpleegd op 15 september 2016).

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2016: *Ertvelde, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 6 oktober 2016).

ONDERZOEKSBALANS ONROEREND ERFGOED 2016: 6.2.3.5 Aarden versterkingen [online], https://onderzoeksbalans.onroenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/vroege_en_volle_middelen/onderzoek/topics/aarden_versterkingen (geraadpleegd op 7 oktober 2016).

BAUTERS L. & DE DECKER S. 2010: Een schoolvoorbeeld van een castrale motte: de Hoge Wal te Ertvelde (Evergem). In: *Jaarboek Abdijmuseum 'Ten Duinen 1138'*, Novi Monasterii, 10, Academia Press, Gent.

DE MEULEMEESTER J. 1993: Aarden versterkingen in Noord-Vlaanderen. In: DE KRAKER A., VAN ROYEN H. & DE SMET M. (red.), *Over den Vier Ambachten. 750 jaar Keure. 500 jaar Graaf Jansdijk, Kloosterzande*, 137-148.

DEVROE A. 2015: Erpe-Mere Dorpsstraat, Evaluatierapport.

NICHOLLS J. 2012, Evergem (deelgemeente Ertvelde), de kleine motte De Neve (Hoge Wal). *Rapport archeologisch geofysisch onderzoek, Target archaeological geophysics*

VANDEPUTTE O. 2008; Oost-Vlaanderen. *Erfgoedbibliotheek van de Belgische gemeenten*, Lannoo, Tielt.

VAN REMOORTER O. in prep., Aardewerk. In: DEVROE A. et al., *Archeologische opgraving, Erpe-Mere-Dorpsstraat, BAAC Vlaanderen Rapport*, in voorbereiding.

7 Lijst met figuren

Figuur 1: Situering onderzoeksgebied op orthofoto. De castrale motte 'Hoge Wal' is rechts op de foto duidelijk zichtbaar.....	1
Figuur 2: Situering onderzoeksgebied op de topografische kaart	3
Figuur 3: Situering onderzoeksgebied op de kadasterkaart	4
Figuur 4: Situering onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart	5
Figuur 5: Situering onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart	6
Figuur 6: Kenmerken van de bodemprofielen uit de quartairgeologische kaart wat betreft het onderzoeksgebied.	6
Figuur 7: Situering onderzoeksgebied op de bodemkaart van Vlaanderen.....	7
Figuur 8: coupefoto van de gecoupeerde walgracht rond het neerhof van de motte van Erpe (bron: BAAC Vlaanderen bvba).....	10
Figuur 9: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood.....	11
Figuur 10: Onderzoeksgebied op de Poppkaart.....	12
Figuur 11: CAI-kaart van het onderzoeksgebied met de archeologische vindplaatsen in de omgeving	13
Figuur 12: foto van de terreinen voor de uitbraakwerken van het basketbalveld, rechts zijn de voorlopig nog te bewaren containerklassen te zien.	15
Figuur 13: onderzoeksgebied met aanduiding van de niet toegankelijke zones (groen) en de niet te verstoren zone (bruin). In blauw is de toekomstige nieuwbouw aangeduid. De geplande sleuven zijn in lichtbruin aangeduid.	16
Figuur 14: Inplanting proefsleuven binnen het onderzoeksgebied op de GRB.	16
Figuur 15: zicht op het terrein voor de aanvang van het veldwerk, het verdiepte gedeelte van het voormalig basketbalveld is goed zichtbaar centraal op de foto met het duidelijk niveauverschil van het afgegraven/niet afgegraven gedeelte.....	17
Figuur 16: foto's van profielen 1.1 (links) en 3.1 (rechts) met aanduiding van de onderkant van de recente afgraving in rood en de overgang tussen de C1 en de C2 in blauw.....	19
Figuur 17: coupefoto van spoor 1.02, met zicht op de natuurlijke lagen. Onderaan is de iets donkerdere laag C3 te zien.....	20
Figuur 18: coupe op de gracht 1.02/2.01 in werkput 1.....	22
Figuur 19: vlakfoto van het zuidelijk greppelsysteem.....	23
Figuur 20: uitsnede uit de allesporenkaart met detail van het zuidelijk greppelsysteem	23

8 Bijlagen

8.1 Lijsten

8.1.1 Sporenlijst

8.1.2 Fotolijst

8.1.3 Vondstenlijst

8.2 Kaartmateriaal: Overzichtsplan

8.3 Digitale versie van het rapport, de bijlagen en het fotomateriaal

Bijlage 8.1.1. Sporenlijst												
Spoor	WP	Vlak	Interpretatie	Vorm	Kleur	Inclusies	Textuur	Spoorrelaties	Datum	Coupe	Tekenvel	Vondst
1.01	1	1	Vlek	onregelmatig	LGRGRO gevl	fe,bio	zand	natuurlijke reductiezone	17/10/2016			
1.02	1	1	gracht	lineair	DBRG gevl, het	bio2, fe2,a	zand	zelfde als 2.01	17/10/2016	J	1	1
1.03	1	1	greppel	lineair	DGRBR gevl, het	bio2, fe2	zand		17/10/2016			
2.01	2	1	gracht	lineair	DBRGR gevl, het	bio1	zand	zelfde als 1.02	17/10/2016			
2.02	2	1	greppel	lineair	DGRBR gevl, het	bio1	zand		17/10/2016	J	1	
2.03	2	1	greppelsysteem	lineair	DGRBR gevl, het	bio1	zand		17/10/2016	J	1	
2.04	2	1	paalkuil	rond	DBR, hom	bio1	zand		17/10/2016	J	1	
2.05	2	1	paalkuil	rond	DBR, hom	bio1	zand		17/10/2016	J	1	
2.06	2	1	greppel	lineair	LGRBR gevl	bio2, fe1	zand		17/10/2016			
3.01	3	1	greppel	lineair	DGRBR gevl, het	bio2, fe1	zand	greppelsysteem	17/10/2016			

Bijlage 8.1.2. Fotolijst	
Foto	datum
EVEGUL-Overzicht terrein-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-Overzicht terrein-002.JPG	17/10/2016
EVEGUL-Overzicht terrein-003.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP1-VL1-Overzichtsfoto-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP1-VL1-Overzichtsfoto-002.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP1-VL1-Overzichtsfoto-003.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP1-VL1-Overzichtsfoto-004.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP1-VL1-Overzichtsfoto-005.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP1-VL1-Profiel 1-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP1-VL1-Spoor 1-Vlakfoto-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP1-VL1-Spoor 2-Coupefoto-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP1-VL1-Spoor 2-Coupefoto-002.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP1-VL1-Spoor 2-Coupefoto-003.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP1-VL1-Spoor 2-Vlakfoto-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Overzichtsfoto-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Overzichtsfoto-002.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Overzichtsfoto-003.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Overzichtsfoto-004.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Overzichtsfoto-005.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Overzichtsfoto-006.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Overzichtsfoto-007.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Spoor 2-Coupefoto-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Spoor 2-Coupefoto-002.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Spoor 3-Coupefoto-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Spoor 4- Vlakfoto-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Spoor 4-Coupefoto-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Spoor 5- Vlakfoto-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP2-VL1-Spoor 5-Coupefoto-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP3-VL1-Overzichtsfoto-001.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP3-VL1-Overzichtsfoto-002.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP3-VL1-Overzichtsfoto-003.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP3-VL1-Overzichtsfoto-004.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP3-VL1-Overzichtsfoto-005.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP3-VL1-Overzichtsfoto-006.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP3-VL1-Overzichtsfoto-007.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP3-VL1-Overzichtsfoto-008.JPG	17/10/2016
EVEGUL-WP3-VL1-Profiel 1-001.JPG	17/10/2016

Bijlage 8.1.3. Vondstenlijst							
Vondst	WP	Vlak	Spoor	Categorie	Context	Aanvullende info	Datum
1	1	1	1.02	AW, BST	COUPE		17/10/2016